

Predsodki “Neslovencev” do Slovencev

1. UVOD

Pričujoči članek je še ena izmed študij, ki naj bi opozorila na predsodke v naši družbi. A vendar naj bi izstopal zaradi nekoliko drugačnega pogleda na problematiko predsodkov in zavračanja drugačnih. Poskušal bom namreč razkriti doslej redkeje omenjani odnos manjšine do večine. Ali bolj konkretno, zanima me, kako v Sloveniji živeči priseljenci iz drugih republik nekdanje skupne države in njihovi potomci gledajo na svoje sosede, katerih rod je “na sončni strani Alp” časovno dlje prisoten. In glede na to, da se tudi sam uvrščam med pripadnike omenjene manjšine, si upam trditi, da je način, kako nekateri priseljenci iz južnih republik nekdanje Jugoslavije in njihovi potomci gledajo na večinske Slovence, zelo obremenjen s stereotipi, pogosto pa tudi s predsodki. Kot insiderju mi je verjetno omogočen precej bolj stvaren pogled na omenjeno problematiko, kot bi bil na primer Slovincu, ki bi se lotil podobne raziskave.

Izraz “Neslovenci”, s katerim se ponavadi označuje omenjena skupina prebivalcev Slovenije in katerega sem tudi sam uporabil že v naslovu svojega diplomskega dela, ni najbolj primeren. Je pa v primerjavi z drugimi izrazi, ki se uporabljajo za poimenovanje obravnavane skupine prebivalstva, še najbližji politični korektnosti, če naj uporabimo samo eno besedo. A menim, da ga je le treba “okrasiti” z narekovaji. Zakaj je izraz “Neslovenci” sporen in kateri so drugi, še bolj sporni izrazi, bom pa še pojasnil.

Tema, ki se ji posvečam, utegne biti zanimiva vsaj iz dveh razlogov. Prvič, kar precej se govori o predsodkih večinskega prebivalstva do manjšinskega (v Sloveniji), doslej pa še nisem imel priložnosti zaslediti raziskave, ki bi zadevo obrnila in bi pod drobnogled vzela predsodke manjšine do večine.

Drugič, med nami (“Neslovenci”) je razširjeno prepričanje o tem, da nas Slovenci ne prenašajo in da nas celo sovražijo, manj pa je govora o tem, kaj mi sami menimo o Slovincih ali čutimo do njih, čeprav gre tudi v tem primeru velikokrat

za negativna mnenja in čustva. Zdi se mi, da se tovrstnega “pometanja pred lastnim pragom” ne lotevamo prav pogosto. Zato pričujočo raziskavo lahko jemljete tudi kot svojevrstno samokritiko.

Na naše videnje Slovencev je vezana tudi moja hipoteza, trdim namreč, da “Neslovenci” o Slovencih na splošno nimamo dobrega mnenja. Še več, menim, da nam negativni predsodki do Slovencev niso prav nič tuji.

Razloge za omenjeno lahko metaforično pojasnim tudi z jezikom fizike: tretji Newtonov zakon pravi, da če neko telo deluje na drugo telo z neko silo, deluje tudi drugo telo na prvo z nasprotno enako silo. Se pravi, da zato, ker “oni ne vole nas, ne volimo ni mi njih”. Vendar zgolj izpostavljenost predsodkom s strani večine ni edini vzrok za predsodke s strani manjšine. Človekova in družbena dejavnost nista nikoli le reakcija, ampak tudi akcija. Torej pri predsodkih “Neslovencev” do Slovencev ne gre samo za odzive na “sovražno” okolico, gre tudi za lasten proizvod, ki je nastal ob sobivanju s slovensko večino, katerega del pa je verjetno že prinešen iz matičnega okolja in se je kot tak oblikoval še pred dejanskim stikom s stereotipiziranim objektom.

2. PREDSDOKI

“Predsodki pomenijo vnaprejšnje in nekritično prevzete vrednostne sodbe, ki ne temeljijo na logično in empirično utemeljenih presojah, ampak na nekritično stereotipnih, posplošenih predstavah, ki so skrajno poenostavljene in kategorične (‘črnci so neumni’, ‘vsi kapitalisti so izkoriščevalski’)” (Musek, 1994: 27).

Ko na splošno govorimo o predsodkih, praviloma mislimo na določena negativna mnenja, ki jih ima nekdo o nekom. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je predsodek opredeljen kot “negativen, odklonilen odnos do koga ali česa, neodvisen od izkustva” (Bajec in drugi, 1994: 984). Iz tega lahko povzamemo, da so predsodki nekaj, kar ne temelji na naših izkušnjah, ampak je plod našega lastnega miselnega sveta. Na ravni izkustva predsodki prihajajo iz nas in ne v nas, so subjektivne predstave in nikakor ne objektivne (s samo možnostjo objektivne predstave se tukaj ne mislim ubadati), so tisto, o čemer se preprosto prepričamo, da je, in ne, kar v resnici je. Predsodki so male ali velike laži, ki nam olajšajo dožemanje in razumevanje sveta okoli nas in se jih radi poslužujemo tedaj, ko je treba opravičiti lastne neuspehe. Za slednje se da vedno najti krivca drugje, s čimer se izognemo, ob neuspehih vedno bolečemu soočanju s samim seboj. In ob vsaki taki situaciji vase vgradimo nove predsodke, ki lahko izrinejo stare, lahko pa jih samo nadgradijo. Tako da je vsak nadaljnji poskus resnega soočenja s samim seboj čedalje težji. Brez potrebne samokritike in realne samoocene se prej ali slej izgubimo v svetu predsodkov. Od njih postanemo odvisni, predsodki do “drugih” postanejo način

življenja in brez njih si tega sveta ne znamo več razlagati. “Zaradi predsodkov, ki zavzamejo posamezne dele realnosti, nenadoma ne zmoremo več razmišljati, reflektirati, se razsodno obnašati, temveč se nam del sveta zazdi sam po sebi jasen, kakor da je nekaj tako in ne drugače. Zdi se nam tako samoumeven, da se o tem že kar ne splača postavljati vprašanj.” (Mitscherlich, 1999: 15)

Zaradi svoje neracionalnosti in neobjektivnosti so predsodki težko oprijemljivi in posledično tudi težko ovrgljivi. Predsodki so “neredko ‘zadnja opora’ naših dejanj in opravičil za ta dejanja. Predsodki so zato posebna oblika ideologij – so najtrdovratnejše mikroideologije vsakdanjega sveta. Vsakdanji svet posameznikov in skupin je njihovo naravno okolje, in to tisti del vsakdanjega sveta, ki se izmika zavestni kontroli, ki podlega spontanim, avtomatskim verbalnim in neverbalnim odzivom na socialne situacije” (Ule, 1999: 300).

Na predsodke ni nihče imun, le da smo se nekateri z njimi bolj pripravljeni soočiti in spoprijeti, drugi manj. Predsodki so povsod, vsi jih kreiramo in vsi smo jim tudi izpostavljeni. “Kar mrgoli od nešteti majhnih, a nikakor ne nestrupenih predsodkov, ki nam dopuščajo precej paranoičnega, boleznega projiciranja in se nam zdijo, kot da bi bili del duševnega gospodinjstva – pomislimo samo na opravljanje. Kjer živijo ljudje, obstaja tudi opravljanje, to je neizogibna potreba” (Mitscherlich, 1999: 17).

Ključni problem predsodkov je predvsem v tem, da “hitro postanejo družbeno vezivo množic, da se širijo kot virusi in lahko dobijo epidemične razsežnosti. Tedaj se predsodki spremenijo v orodje agresije, so napoved linča, opravičilo vsakovrstnih diskriminacij, preganjanja, izganjanja ali prepuščanja ogroženih skupin njihovi usodi.” (Ule, 1999: 299) Predsodke lahko torej razumemo kot proces, ki se začne z nedolžnimi odzivi na druge in drugačne, svoj vrh pa doseže v pozivih na “dokončno rešitev” tega ali onega vprašanja, v pozivih na linč “drugih”. Ali drugače povedano: “Ne bi bilo vredno truda in zapravljanja besed o naši nagnjenosti k predsodkom, ki se ji nihče ne more izogniti in ki jo moramo vsi prenašati, če ne bi nekaj relativno neškodljivega nenadoma ne moglo privzeti oblike zelo eksplozivnih, nevarnih in neobvladljivo agresivnih načinov vedenja.” (Mitscherlich, 1999: 17) In tak razvoj predsodkov v naših glavah lahko v določenih okoliščinah “okuži” vsakogar izmed nas oziroma vsaj veliko večino med nami. Na tem potencialu se gradijo in uveljavljajo ideologije, ki temeljijo na sovraštvu do določenih skupin ljudi. Ker smo ljudje, kot je tako rekoč večer. Iz tega izhaja, da tudi skrajno nacionalistična in rasistična gibanja, ki razpihujejo sovraštvo do svojih “ciljnih” skupin, nikakor niso stvar preteklosti, ampak se človeštvo z njimi še sooča in se bo soočalo tudi v prihodnje.

Že omenjeno izogibanje soočanju s samim seboj očitno ne velja samo na osebni, ampak po svoje tudi na kolektivni ravni. Tudi kolektivne identitete, pa naj gre

za narod, verske skupnosti ali zgolj za obrobne in maloštevilne subkulturne skupine, z nezadovoljstvom v lastnih vrstah pogosto obračunajo s selitvijo negativnega naboja na s predsodki ustvarjenega, zunanjega sovražnika. In prav v takih primerih se skriva magična moč predsodkov, ki se vedno izkaže na škodo nekoga drugega, v skrajnih primerih tudi "za ceno" tega drugega.

3. OPREDELITEV KATEGORIJE "NESLOVENCİ"

Z besedo "Neslovenci" v naslovu pričujočega članka, kot je že bilo omenjeno, naslavljam vse v Sloveniji živeče priseljence iz drugih republik nekdanje SFRJ in njihove potomce. Govorim o tistih, ki so v Slovenijo prišli po II. svetovni vojni. Predvojnih priseljencev z "desnega brega reke Kolpe" v kategorijo "Neslovenci" ne vključujem, saj so se očitno asimilirali.

Gre za skupino prebivalstva, ki se je v Slovenijo priselila predvsem iz ekonomskih razlogov, se pravi zaradi možnosti boljšega zaslužka in zaradi boljše kakovosti življenja v najbolj razviti republici nekoč skupne države. Priseljivanje v Slovenijo je bilo najmočnejše "sredi šestdesetih in v drugi polovici sedemdesetih let. V prvem obdobju se je največ ljudi priselilo s sosednjih območij Hrvaške in iz Bosanske krajine, v drugem pa so se priseljevali iz vse nekdanje Jugoslavije. Vzroki za priseljivanje so bili predvsem gospodarski, pozneje pa so prevladovali politični" (Repolusk, 1998: 156).

Priseljenci so svoj dom našli predvsem v "večjih mestih in industrijskih središčih (Ljubljana, Maribor, Celje, Velenje, Jesenice, Kranj, Koper, Trbovlje idr.). Nekoliko bolj razpršeno so poseljeni le Hrvati" (Repolusk, 1998: 156). Po večjem deležu priseljencev med slovenskimi mesti izstopata predvsem Velenje in Jesenice ter slovenska obala (glej Repolusk, 1998: 157).

Število prebivalcev Republike Slovenije po rodu iz drugih republik nekdanje SFRJ je v tem trenutku težko natančno podati glede na to, da je redni popis prebivalstva za leto 2001 prestavljen na naslednje leto. Preprost seštevek med številom podeljenih državljanstev¹ v letu 1992 in številom tu živčih tujcev² nam pove, da delež "neslovenskega" prebivalstva v Sloveniji presega 10 odstotkov celotne populacije.

O problematičnosti izraza "Neslovenec" pa velja povedati naslednje. Izraz "Neslovenec" se v slovenski javnosti uporablja predvsem od osamosvojitve naprej "kot vrednostno nevtralni korelat pejorativne oznake 'Bosanec'" (Gazdić, 1998:

¹ Ugodeno je bilo 170.990 prošnjam" (Komac, 1998: 150).

² Glede števila tujcev v Sloveniji kažejo podatki Statističnega urada Republike Slovenije, da je tu 30. junija 1999 živel: 5446 tujcev s stalnim prebivališčem in 29.390 tujcev z začasnim prebivališčem v Republici Sloveniji (www.sigov.si/zrs/slo/index.html). Velika večina omenjenih tujcev prihaja z območja nekdanje skupne države.

46). In velja za politično korektnega, čeprav prav tako kot izraz “Bosanec” ali njegovi vrednostni komplementi, kot so “Čefur”, “Šved” itd., ne označujejo prebivalcev Bosne, Judov (izraz čefur izvira iz Čifut, kar pomeni Žid) ali prebivalcev Švedske, temveč je s številnimi predsodki obremenjena oznaka, ki deluje podobno kot izraz “Nigger” v Združenih državah, tako tudi izraz “Neslovenec” ni (več) nevtralna oznaka za ljudi, ki niso (samo) Slovenci. Nejugoslovanski tujci namreč ne štejejo za “Neslovenec”, k temu pa dodajmo še to, da se v nasprotju s statistično ugotovljeno dokaj enakomerno porazdeljenostjo “Neslovencev” v slojevski strukturi slovenske družbe (Mežnarič, 1986) oba izraza uporabljata predvsem v zvezi z delavskim razredom in kriminalnimi združbami.

Oznaki “Bosanec” in “Neslovenec” torej ne delujeta kot etnični, temveč kot vrednostni socialni oznaki (Gazdič, 1998: 47).

Avtor ugotavlja tudi, da če je šlo pred osamosvojitveno vojno med “Bosanci” in Slovenci za sicer neenakopraven odnos, a še vedno odnos $A : B$, se pravi za simbolni odnos dveh entitet, gre po odcepitvi med obema za odnos $1 : 0$, oziroma $A : \text{ne-}A$, in s tem so Slovenci “Neslovenecem” postali tudi simbolno superiorni (glej Gazdič, 1998: 47,48).

Kot je bilo že omenjeno, pa nejugoslovanski tujci ne štejejo za “Neslovenec”, kar odkriva določeno slovensko specifičnost, ki jo je Velikonja poimenoval soobstoj ksenofobije in ksenofilije; Slovence tujstvo na eni strani fascinira in navdušuje (vse, kar je zahodno, nemško, evropsko ipd.), na drugi strani pa ga zavračajo (vse, kar je južno, balkansko, vzhodno ipd.). Do tujstva se Slovenci kažejo kot prav shizofreno ali inferiorni ali superiorni (glej Velikonja, 2001: 13).

Slednjo slovensko specifičnost podajam zgolj kot oslikavo ozadja ključnega dela tega članka ali, če hočete, kot protiutež temu, kar sledi.

4. REZULTATI RAZISKAVE

4.1. Metodološki pristop

Pričujočo raziskavo sem opravil ob mentorstvu dr. Kuzmaniča. Skupaj sva se odločila, da za pridobitev potrebnih podatkov izvedem kratko anketo. Ker moja tema še ni bila raziskana, nisem mogel izvesti sekundarne analize že obstoječih virov, ampak sem moral podatke najprej zbrati in jih šele nato obdelati. Z mentorjem sva sestavila kratek vprašalnik, namenjen zgolj “neslovenski” populaciji, živeči v Sloveniji. Gre za vprašalnik, ki je nastal predvsem na podlagi mojih pogovorov s tukajšnjimi “Neslovinci” in tudi na podlagi mojih lastnih izkušenj. Ti pogovori so se povezovali z mojo temo in so mi dali nekaj osnovnih smernic za sestavljanje vprašanj. Anketni vprašalnik je imel devetnajst vprašanj, predstavljal

pa jih bom postopoma, skupaj z rezultati raziskave. V anketo je bilo vključenih dvesto oseb, pri čemer velja poudariti, da ni šlo za naključno izbran vzorec, saj bi bil tak način zbiranja informacij odločno prezahteven za obstoječe skromne potenciale, ki so nam bili na voljo. Razumljivo je, da iz vzorca ni mogoče sklepati na celotno populacijo, zato bom v nadaljevanju v glavnem predstavil dobljene rezultate, manj pa jih bom skušal interpretirati v smislu iskanja globljih povezav med različnimi spremenljivkami, kajti dobljeni rezultati tega za zdaj ne omogočajo.

Osebe so ustrezale že vnaprej določenim merilom. Vsaka je morala imeti končano vsaj osnovnošolsko izobrazbo, torej je bila najnižja starostna meja za anketirance nekje med štirinajstimi in petnajstimi leti. Poleg tega je morala biti anketirana oseba po rodu iz nekdanjih republik nekdanje Jugoslavije. Se pravi, da je morala biti ali tam rojena ali pa rojena v Sloveniji, vendar v “neslovenski” družini, pri čemer sta morala biti oba od staršev “Neslovenca”. Anketa je bila opravljena večinoma na ljubljanskem območju, in sicer februarja in marca 2000. Izvajal sem jo sam ob pomoči svojih sošolcev, prijateljev in sorodnikov.³

4.2. Rezultati raziskave

4.2.1. Demografske značilnosti anketirancev

Demografska vprašanja, na katera so morali anketiranci odgovarjati, so spraveševala po: njihovem spolu, narodnostni pripadnosti, starosti, stopnji izobrazbe in kot zadnja demografska značilnost me je zanimal še pogovorni jezik anketirancev v domačem okolju.

Kot je že bilo omenjeno, te raziskave nisem delal na naključno izbranem vzorcu, zato sem moral sam paziti na enakomerno porazdelitev anketirancev glede na spol in starost.⁴ Vnaprej sem predvidel, da naj bo v anketo vključenih sto moških in sto žensk ter sto mlajših in sto starejših anketirancev. Da bi dosegli tako enakomerno porazdelitev, smo se skupaj s sošolci, ki so mi pomagali pri anketiranju, dogovorili, da znotraj ene družine, če je le mogoče, preprosto anketiramo eno starejšo osebo, npr. očeta, in eno mlajšo, npr. hčer. Pri drugi družini pa naj bi se spol anketirancev zamenjal.

Moje načrtovanje enakomerne porazdelitve glede na spol in starost je povsem uspelo pri starejši generaciji, kjer je tako moških kot žensk petdeset. Medtem ko je pri mlajši generaciji žensk enainpetdeset, moških pa devetinštirideset, kar pa je še vedno zelo enakomerna porazdelitev.

³ Tudi dobljene rezultate sem obdelal in interpretiral sam.

⁴ Slednjo sem ugotavljal z vprašanjem o tem, kje so anketiranci končali osnovno šolo. Torej sem na starostni lestvici ločil le med mlajšo generacijo (tisti, ki so osnovno šolo končali v Sloveniji) in starejšo generacijo (tisti, ki so osnovno šolo končali v eni izmed republik nekdanje Jugoslavije).

Pri drugih demografskih spremenljivkah nisem imel vnaprej predvidenih kvot. Kar zadeva jezik v domačem okolju, sem ugotovil, da dobri dve tretjini anketirancev doma govori predvsem materni jezik. Med 31,5 odstotka anketirancev, ki pa doma govorijo slovensko, sem vključil tudi tiste, ki so pri tem vprašanju odgovorili, da govorijo enakovredno oba jezika.

Pri izobrazbi sem ugotovil, da je največ tistih s srednješolsko izobrazbo – 65,5 odstotka, tistih z osnovnošolsko oziroma visokošolsko izobrazbo pa je približno enako, 17 in 17,5 odstotka.

Kar zadeva narodnostno pripadnost, velja povedati, da sem to spremenljivko v raziskavo vključil bolj kot zanimivost, saj sem že vnaprej vedel, da bom dobil zelo nepravilno porazdelitev glede na dejansko porazdelitev obravnavanih narodnosti v slovenskem prostoru. V moji raziskavi imajo Bošnjaki skorajda absolutno večino, čeprav jih v Sloveniji živi manj od Hrvatov in od Srbov. Rezultat pa je takšen zato, ker sem sam opravil največ anket, med mojimi znanci – sonarodnjaki. Odločil sem se, da bom, ko gre za vpliv narodnostne pripadnosti na odgovarjanje anketirancev, poleg številnih Bošnjakov upošteval le še Srbe in Hrvate, ki imajo nekoliko višjo frekvenco. V tem primeru je razporeditev deležev anketirancev glede na narodnost naslednja: Hrvatov je 11,8 odstotka, Srbov 31,4 odstotka in Bošnjakov 56,8 odstotka.

4.2.2. Lastnosti Slovencev v očeh "Neslovencev"

Eno izmed zaprtih vprašanj v anketi je spraševalo po splošnih lastnostih Slovencev. Vprašanje se je glasilo:

V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami:
 pri čemer pomeni, da se: 1 sploh ne strinjam 2 ne strinjam 3 niti ne strinjam niti strinjam 4 strinjam 5 strinjam v celoti

Slovenci so:

a) pametni	1	2	3	4	5
b) zanesljivi	1	2	3	4	5
c) iskreni	1	2	3	4	5
d) delavni	1	2	3	4	5
e) pogumni	1	2	3	4	5
f) natančni	1	2	3	4	5
g) zaprti	1	2	3	4	5
h) nekolektivni	1	2	3	4	5
i) skopuški	1	2	3	4	5
j) hladni	1	2	3	4	5
k) prepričani o svoji večvrednosti	1	2	3	4	5
l) sovražni do "Neslovencev"	1	2	3	4	5
m) preveč nagnjeni k alkoholu	1	2	3	4	5

Pri prvih šestih lastnostih gre za pozitivne lastnosti, pri preostalih pa za negativne. Pri tem vprašanju sem že opazoval prisotnost morebitnih predsodkov. Predvideval sem, da bi nekdo, ki ni obremenjen s predsodki, pri vseh lastnostih moral obkrožiti odgovor št. 3. Kar pomeni, da se z nobeno izmed lastnosti ne bi niti strinjal niti ne strinjal, saj zaradi izkušenj, ki jih ima določen anketiranec s posamezniki, ne bi smel sklepati na celotno populacijo (za kar pa pri predsodkih v resnici gre) in bi se moral tega zavedati. Če naj anketiranci kot celota ne bi imeli predsodkov, bi morala biti povprečna vrednost odgovora pri vsaki izmed lastnosti enaka 3,00.⁵ Ni bilo tako, kar dokazuje tudi naslednja tabela, v kateri so povprečne vrednosti odgovorov razvrščene od najmanjše do največje:

	N	povp. vrednost odg.
pogum	200	2,35
iskrenost	200	2,58
zanesljivost	200	2,89
pamet	200	3,15
delavnost	200	3,37
nekolektivnost	200	3,46
natančnost	200	3,56
sovražnost	200	3,79
zaprtost	200	3,81
hladnost	200	3,84
skopuškost	200	4,04
alkoholizem	200	4,07
večvrednost	200	4,21
veljavno N	200	

Tabela št. 1

Iz tabele je razvidno, da pri nobeni od lastnosti ni povprečne vrednosti odgovora: 3,00. Pri vseh negativnih lastnostih je vrednost višja. Najbolj pa izstopa mnenje o “prepričanju Slovencev o svoji večvrednosti”, kjer je bila povprečna vrednost odgovora 4,21. Ali drugače, 48 odstotkov anketirancev se je z omenjeno lastnostjo Slovencev strinjalo v celoti, 32,5 odstotka se jih je strinjalo, 13 odstotkov je bilo neodločenih, 6 odstotka se jih ni strinjalo in samo ena anketirana oseba se sploh ni strinjala s tem, da se imajo Slovenci za večvredne. Pri tem je treba posebej poudariti, da gre pri omenjeni večvrednosti za večvredno postav-

⁵ Teoretično bi v takem primeru lahko šlo tudi za statistično prevaro, saj bi lahko, na primer, polovica anketirancev odgovorila izrazito negativno, druga polovica pa izrazito pozitivno. V takem primeru bi bila teza o celoti brez predsodkov povsem zgrešena. Vendar so se odgovori po pričakovanjih razporedili drugače in tako ponujajo nezavajajoče statistične podatke.

ljanje v odnosu do “Neslovencev” in ne, recimo, Nemcev. Višje frekvence povprečnih vrednosti odgovorov imajo še trditve, da so Slovenci preveč nagnjeni k alkoholu in da so skopuhi.

Kar zadeva pozitivne lastnosti, pa sta opazni dve skupini povprečnih vrednosti odgovorov. Ko gre za pamet, delavnost in natančnost, so povprečne vrednosti odgovorov nad 3,00. Še najbolj izstopa natančnost, kjer je povprečna vrednost odgovorov 3,56. Pri teh treh lastnostih bi lahko rekli, da imajo “Neslovenci” do Slovencev pozitivne predsodke.

Ko pa gre za lastnosti, kot so pogum, iskrenost in zanesljivost, se pokaže manjša stopnja strinjanja. Še najmanj anketirancev se strinja s tem, da so Slovenci pogumni. Pri tej spremenljivki je bila povprečna vrednost odgovora najnižja: 2,35. Ali drugače, 21,5 odstotka anketirancev se s tem sploh ni strinjalo, 37 odstotkov se jih ni strinjalo, 28,5 odstotka je bilo neodločenih, 11 odstotkov se jih je strinjalo in le 2 odstotka anketirancev se je s tem, da so Slovenci pogumni, strinjalo v celoti.

Glede na to lahko povzamemo, da se v očeh “Neslovencev” Slovenci kažejo sicer kot pametni, delavni in natančni, toda tudi kot zaprti, nekolektivni, skopuški, hladni, sovražni do Neslovencev, preveč nagnjeni k alkoholu, še najbolj od vsega pa prepričani o svoji večvrednosti. Ob tem pa ne gre pozabiti, da v tem diskurzu Slovenci delujejo tudi kot tisti, ki niso iskreni, niso zanesljivi in ki nikakor niso pogumni.

Kar zadeva vpliv neodvisnih spremenljivk (demografskih) na odgovarjanje na zgoraj navedeno vprašanje pa velja naslednje.

Tabela št. 2

Lastnosti	Neodvisne spremenljivke								
	moški	ženske	Hrvat	Srb	Bošnjak	mlajši	starejši	slovenski	materni
pamet	3,03	3,26	3,30	3,06	3,15	3,15	3,14	3,25	3,09
zanesljivost	2,93	2,85	3,15	2,74	2,93	2,87	2,91	2,87	2,90
iskrenost	2,66	2,50	2,65	2,28	2,77	2,49	2,67	2,40	2,66
delavnost	3,28	3,46	3,55	3,42	3,28	3,26	3,48	3,52	3,30
pogum	2,26	2,44	2,85	2,06	2,41	2,25	2,45	2,46	2,30
natančnost	3,70	3,34	3,75	3,64	3,51	3,46	3,66	3,49	3,59
zaprtost	3,82	3,80	4,10	3,91	3,55	3,73	3,89	4,16	3,65
nekolektivnost	3,39	3,51	3,35	3,43	3,34	3,39	3,52	3,73	3,33
skopuškost	4,06	4,02	3,80	4,00	4,06	3,96	4,12	3,95	4,08
hladnost	3,78	3,91	3,80	3,72	3,83	3,61	4,08	4,08	3,74
večvrednost	4,20	4,23	3,95	4,28	4,20	4,01	4,42	4,35	4,15
sovražnost	3,68	3,90	3,55	4,02	3,72	3,79	3,79	3,75	3,81
alkoholizem	3,94	4,19	3,95	3,94	4,02	4,02	4,11	4,38	3,92

Opazno je, da imajo ženske nekoliko slabše mnenje o Slovencih kot moški. Pri pozitivnih lastnostih so ženske izkazale manjšo stopnjo strinjanja, predvsem ko gre za zanesljivost, iskrenost in natančnost Slovencev. Moški pa so se manj strinjali s tem, da so Slovenci pametni, delavni in pogumni. Pri negativnih lastnostih pa so se ženske bolj strinjale s tem, da so Slovenci nekolektivni, hladni, prepričani v svojo večvrednost, sovražni do "Neslovencev" in preveč nagnjeni k alkoholu, medtem ko so se moški bolj strinjali s tem, da so Slovenci zaprti in skopuški.

Pri narodnosti je omembe vredno le to, da imajo pri pozitivnih lastnostih, z izjemo iskrenosti, Hrvati o Slovencih še najlepše mnenje.

Pri starosti anketirancev je zanimivo, da ima starejša generacija o Slovencih boljše mnenje kar zadeva pozitivne lastnosti, medtem ko ima pri negativnih lastnostih o Slovencih slabše mnenje od mlajše generacije. Torej mladi "Neslovenci" Slovencem neradi pripisujejo pozitivne lastnosti, a v primerjavi s starejšimi tudi negativnih ne.

Kar zadeva pogovorni jezik v domačem okolju, velja ugotovitev, da imajo tisti, ki doma govorijo slovensko, nekoliko slabše mnenje o Slovencih. Slednje me je nekoliko presenetilo. Pri pozitivnih lastnostih se slovensko govoreči manj strinjajo s slovensko: zanesljivostjo, iskrenostjo in natančnostjo, bolj pa z delavnostjo in pametjo ter pogumom. Ko pa gre za negativne lastnosti, se slovensko govoreči bolj strinjajo s slovensko: zaprtostjo, nekolektivnostjo, hladnostjo, večvrednostjo in nagnjenjem k alkoholu. Tisti, ki doma govorijo materni jezik, se bolj strinjajo s slovensko skopuškostjo in s sovraštvom do "Neslovencev". Opazna je podobnost med povprečno vrednostjo odgovorov glede na jezik in glede na spol, dejansko pa je med tistimi, ki doma govorijo slovensko, tudi večji delež žensk. Zdi se, da sta spremenljivki spol in jezik povezani. Zakaj prinašata nekoliko slabše mnenje o Slovencih, bi pa težko odgovoril na podlagi te skromne raziskave.

4.2.3. Zakonske in ljubezenske zveze s Slovenci

V anketi so bila tudi štiri vprašanja, ki so se nanašala na morebitne ljubezenske in zakonske vezi s Slovenci. In sicer sta bili dve vprašanji namenjeni mlajši, dve pa starejši generaciji.⁶

Mlajše anketirance smo spraševali:

Ali imaš (si imel-a) dekle/fanta slovenske narodnosti?

Ali bi se poročil-a s Slovenko/Slovincem?

⁶ Glede na druge demografske spremenljivke je bilo več mlajših med Srbi, med srednješolsko in visokošolsko izobraženimi in med slovensko govorečimi. Pri drugih kategorijah je bil večji delež starejših.

Starejše anketirance smo pa spraševali:

Ali bi dovolili, da bi se vaš otrok poročil s Slovencem/Slovenko?

Ali bi svojemu bližnjemu priporočili poroko s Slovencem/Slovenko?

Naslednja tabela kaže razporeditev odgovorov na prvo vprašanje iz tega sklopa:

Tabela št. 3

	Ali imaš (si imel/a) dekle/fanta slovenske narodnosti?	
	da (%)	ne (%)
vsi	64,0	36,0
moški	79,6	20,4
ženske	49,0	51,0
Hrvat	75,0	25,0
Srb	63,6	36,4
Bošnjak	48,8	51,2
osn. šola	75,0	25,0
srednja šola	58,3	41,7
visoka šola	79,2	20,8
slovenski j.	82,9	17,1
materni j.	53,8	46,2

Sodeč po odgovorih na prvo vprašanje, namenjeno mlajši generaciji, velja, da bi slabi dve tretjini mlajših anketirancev imelo dekle ali fanta slovenske narodnosti. Opazno je, da je delež moških, ki so imeli dekle slovenske narodnosti (79,6 odstotka), precej višji od deleža žensk, ki so imele fanta slovenske narodnosti (49,0 odstotka). To je po svoje razumljivo, saj se zdi, da imajo "neslovenske" družine še vedno do neke mere patriarhalen predznak, kar pomeni, da so sinovi manj nadzorovani. Hčere so torej bolj zavezane pričakovanjem staršev, ki pa praviloma niso naklonjeni intimnim zvezam svojih otrok s pripadniki druge narodnosti.

Kar zadeva vpliv narodnosti na odgovore, je opaziti, da so Slovencem in Slovenkam še najbolj naklonjeni mlade Hrvatice in Hrvati, najmanj pa mladi Bošnjaki in Bošnjakinje, kar je mogoče povezati z večjimi kulturnimi in verskimi razlikami.

Kar zadeva izobrazbo, je razvidno, da so Slovencem in Slovenkam bolj naklonjeni tisti z višjo izobrazbo (če tistih s končano oziroma nedokončano osnovno šolo, zaradi nizke frekvence – 4 – odstotke ne upoštevam).

Glede na pogovorni jezik v domačem okolju pa velja omeniti, da so Slovencem in Slovenkam veliko bolj naklonjeni tisti, ki doma govorijo slovensko.

Pri naslednjem vprašanju (v zvezi s poroko) pa je razporeditev odgovorov naslednja:

Tabela št. 4

	Ali bi se poročil/a s Slovenko/Slovencom?	
	da (%)	ne (%)
vsi	50,0	50,0
moški	55,1	44,9
ženske	45,1	54,9
Hrvat	100,0	0,0
Srb	60,6	39,4
Bošnjak	20,9	79,1
osn. šola	75,0	25,0
srednja šola	43,1	56,9
višja ali v. šola	66,7	33,3
slovenski j.	68,6	31,4
materni j.	40,0	60,0

V zvezi z drugim vprašanjem za mlajšo generacijo velja, da se kar polovica mlajših anketirancev, sodeč po dobljenih odgovorih, ne bi poročila s Slovencom ali Slovenko. In znotraj te polovice je več žensk, kar je skladno s prejšnjimi ugotovitvami. Ženske se pač bolj ozirajo na pričakovanja svojih staršev.

Kar zadeva vpliv narodnosti na odgovore, je ta očitno zelo močan, saj imamo na eni strani Hrvate, ki so vsi po vrsti naklonjeni omenjeni poroki, in na drugi strani Bošnjake, pri katerih je poroki naklonjena le petina vprašanih. Očitno je, da Bošnjaki prispevajo levji delež tisti polovici, ki se ne bi poročila s Slovencom ali Slovenko. Kot sem že omenil, temu botrujejo predvsem verske in druge kulturne razlike in lojalnost pričakovanjem družine.

Kar zadeva izobrazbo je razvidno, da so bolj izobraženi Slovencom in Slovenkam tudi bolj naklonjeni, pri čemer tistih s končano oziroma nedokončano osnovno šolo zaradi nizke frekvence ponovno nisem upošteval.

Glede na pogovorni jezik v domačem okolju se zopet kaže večja naklonjenost Slovencom in Slovenkam s strani tistih, ki doma govorijo slovensko.

Na naslednji dve vprašanji so odgovarjali samo starejši anketiranci, in sicer je bila pri prvem vprašanju razporeditev odgovorov glede na neodvisne spremenljivke naslednja:

Tabela št. 5

	Ali bi dovolili, da bi se vaš otrok poročil s Slovenko/Slovenцем?	
	da (%)	ne (%)
vsi	63,4	36,6
moški	56,0	44,0
ženske	70,6	29,4
Hrvat	100,0	0,0
Srb	100,0	0,0
Bošnjak	37,7	62,3
osn. šola	70,0	30,0
srednja šola	58,3	41,7
višja ali v. šola	72,7	27,3
slovenski j.	89,7	10,3
materni j.	52,8	47,2

Dobra tretjina vprašanih ne bi dovolila, da bi se njihov otrok poročil s Slovenko ali Slovencem. Glede na spol so ženske omenjeni poroki bolj naklonjene kot moški. Zdi se mi, da je vzrok za to zopet patriarhalna družina, kjer oče odloča o pomembnih zadevah. Zanimiva je domneva, ki se kaže iz rezultatov, in sicer da matere bolje sprejemajo mešane zakone kot "njihove" hčere.

Narodnost očitno močno vpliva na odgovore, ko gre za zakonske in ljubezenske vezi. Vsi starejši Hrvati in Srbi bi dovolili, da bi se njihov otrok poročil s Slovencem ali Slovenko, medtem ko slabi dve tretjini Bošnjakov omenjene poroke ne bi dovolilo. Vzrok je verjetno v velikih in teže premostljivih kulturnih in družinskih razlikah oziroma vzorcih.

Glede na izobrazbo lahko ugotovimo, da so omenjeni poroki bolj naklonjeni tisti z visoko in nizko izobrazbo, manj pa tisti s srednješolsko.

Kaže se precej večja naklonjenost mešanemu zakonu med tistimi, ki doma govorijo slovensko.

Pri drugem vprašanju za starejše in obenem zadnjem vprašanju iz tega sklopa, ki sprašuje po “priporočilu”, pa je bila razporeditev odgovorov naslednja:

Tabela št. 6

	Ali bi svojemu bližnjemu priporočili poroko s Slovenko/Slovencem?	
	da (%)	ne (%)
vsi	32,7	67,3
moški	24,0	76,0
ženske	41,2	58,8
Hrvat	58,3	41,7
Srb	45,0	55,0
Bošnjak	18,9	81,1
osn. šola	36,7	63,3
srednja šola	31,7	68,3
višja ali v. šola	27,3	72,7
slovenski j.	55,2	44,8
materni j.	23,6	76,4

Iz odgovorov na drugo vprašanje za starejše se da ugotoviti, da dobri dve tretjini starejših anketirancev svojemu bližnjemu ne bi priporočilo poroke s Slovencem ali Slovenko. Kar je, seveda, približno zrcalna slika razporeditve odgovorov na prejšnje vprašanje. Lahko torej rečemo, da bi večina anketirancev dovolila poroko svojega otroka s Slovencem ali Slovenko, priporočili je pa ne bi. Znotraj tiste tretjine anketirancev, ki bi omenjeno poroko priporočili, pa je skoraj dvakrat več žensk kot moških.

Ko gre za narodnost, so Hrvati Slovencem in Slovenkam najbolj naklonjeni, slabe tri petine bi jih omenjeno poroko priporočilo, medtem ko bi pri Bošnjakih to storila le slaba petina. Srbi so tu “zlata sredina”.

Ko gre za izobrazbo, je opazno, da z naraščanjem le-te upada pripravljenost na priporočilo omenjene poroke.

Glede na pogovorni jezik v domačem okolju pa se kaže precej večja naklonjenost Slovencem in Slovenkam s strani tistih, ki doma govorijo slovensko.

Iz rezultatov, ki sem jih dobil v tem sklopu vprašanj, lahko povzamem, da je opazna distanca “Neslovencev” (še posebej Bošnjakov) do Slovencev, ko gre za ljubezenske in zakonske vezi. Velja ugotoviti tudi, da so Slovencem precej manj naklonjeni tisti, ki doma govorijo materni jezik, kar je v nasprotju z ugotovitvijo iz prejšnjega poglavja, v katerem je bil govor o lastnostih Slovencev. Zdi se, da ti

vidijo Slovence le kot svoje sosede, za kaj več pa ne kažejo zanimanja. To, da se pol mladih anketirancev ne bi poročilo s Slovencem ali Slovenko, in to, da dve tretjini anketirancev svojemu bližnjemu ne bi priporočilo poroke s Slovencem ali Slovenko, se mi zdi povsem skladno s hipotezo, navedeno v uvodu.

4.2.4. Odprta vprašanja in odprti odgovori

V zadnjem sklopu vprašanj je šlo za vprašanja odprtega tipa, kar pomeni, da se anketiranci niso odločali za eno izmed možnosti, ampak so odgovarjali po svoje. Ker je bilo teh vprašanj devet, v nadaljevanju ne bom podrobno navajal vseh odgovorov ter v njih iskal vpliva neodvisnih spremenljivk, temveč bom podal le splošne ugotovitve.

Prvo vprašanje se je glasilo:

“Katera beseda bi po vašem mnenju še najbolj natančno opisala Slovence? (Odločite se samo za eno besedo ali besedno zvezo.)”

Pri tem vprašanju sem dobil številne izjemno zanimive odgovore. Najprej naj naštejemo pozitivne oznake, ki so bile izrečene s strani približno petine anketiranih (20,5 odstotka). V očeh slednjih so Slovenci:

dobri (kar je bil tudi najpogostejši posamičen odgovor na to vprašanje), delavni, pridni, marljive mravljice, v redu, kulturni, potrpežljivi, dobri smučarji, pametni, ekonomični, varčni, prebrisani, pazljivi, pošteni, prijazni, najboljši in bogati.

Oznake, ki sledijo, nimajo niti negativnega niti pozitivnega predznaka, so torej nevtralne. Nevtralne oznake je pri odgovorih uporabila dobra petina (22 %) anketiranih. Za slednje so Slovenci: srednji, srednja žalost, ne dobri ne slabi, blond, svetlo lasi, domači, sosedje, ljudje kot ljudje, ljudje svoje mentalitete, “Slovenci kot Slovenci”, Balkanci, ljubitelji pijače, miroljubni alkoholiki, kmetje, enaki kot vsi, taki in drugačni, Janezi, zadržani, samosvoji in različni.

Večina anketirancev (57,5 odstotka) pa je Slovence opisala z enim izmed naslednjih izrazov, ki pomenijo negativne oznake, in sicer so Slovenci: Slovenčki, hlapci (najpogostejši odgovor znotraj te zbirke), gnoj, zahrbtni, hinavci, nesramni, nevoščljivci, nacionalisti, glupi, budale, reve, “bljutavi-mlitavi”, pijanci, hladni, zaprti, važni, “smotani”, karakterno težki, materialisti, skopuhi, vase zagledani, “najpametnejši”, nehvaležneži, pohlepni, zmedeni, opravljeni, pametnjakoviči, omejeni, mehkužci, snobi, preračunljivci, zamorjeni, prepotentni, napihnjeni, polni sami sebe, egoisti, nepošteni, slabi, izkoriščevalski, nekomunikativni, karieristi, precenjujoči se, nekolektivni, dolgočasni, neodločni, ksenofobični, neprijazni, zavrti, zavistni, ritolizniki, strahopetni, sebični, vzvišeni do Balkana, ponižni do Evrope, fotokopija Avstrijcev, sovražni do južnjakov, bolj spoštljivi do mrtvih kot do živih, Balkanci, ki se delajo, da to niso, in neiskreni do “Neslovencev”.

Drugi dve vprašanji odprtega tipa sta pravzaprav spraševali po istem, na ta način smo bolj podrobno in, če hočete, bolj premeteno iskali predsodke, glasili sta se: V čem menite, da so Slovenci slabši od vas ("Neslovencev")?

V čem menite, da ste vi ("Neslovenci") boljši od Slovencev?

Petina anketirancev (21 odstotkov) je menila, da Slovenci niso slabši od "Neslovencev", nekateri (trije anketiranci) so ob tem dodali, da so Slovenci v marsičem celo boljši od "Neslovencev".

Vendar je večini anketirancev (79 odstotkov) uspel navesti nekaj lastnosti, ki Slovence naredijo slabše od njih. Tako so Slovenci "slabši" v pretirani: zaprtosti, zadržanosti, nezaupljivosti, nedružabnosti, dvoličnosti, zagledanosti vase, nezanesljivosti, črnogledosti, hladnosti, skopuščnosti, sebičnosti, nesramnosti, prestrašenosti, nestrpnosti, nacionalistični nastrojenosti, strahopetnosti, hinavščini, nekorektnosti, povzdignjenosti, lenobi, neprilagodljivosti, lažnivosti, neiskrenosti, nezanimivosti, pohlepnosti in nevoščljivosti.

Slabši so pa tudi zaradi problemov z alkoholom in drugimi drogami ter zaradi sovraštva do drugačnih.

Po drugi strani pa so "Neslovenci" boljši od Slovencev, in sicer v: higieni, odkritosčnosti, družabnosti, gostoljubju, prijateljstvu, delavnosti (najpogostejši odgovor), sprejemanju drugačnosti, prijaznosti, radodarnosti, odnosu do sočloveka, komunikativnosti, lastni samozavesti, iznajdljivosti, kolektivnosti, sosedskih odnosih, disciplini, plemenitosti, odprtosti, pripravljenosti na pomoč komu, ki je v stiski, in v izobraženosti, glede na poklic, ki ga opravljajo.

Poleg tega so boljši tudi v odnosih znotraj družine in po kulturi obnašanja. Ob vsem tem so od Slovencev še močnejši, pametnejši in pogumnejši ter se lepše oblačijo kot oni. Slovence pa prekašajo tudi v določenih aktivnostih, kot so npr.: igranje nogometa, pretepanje, "žuranje", glasbena in filmska ustvarjalnost in seks. Naj postrežem še s podatkom, da naj bi "Neslovenci" bili tudi boljši vozniki.

Naslednje odprto vprašanje se je glasilo:

Nekateri pravijo, da so Slovenci karakterno pravzaprav Nemci. Ali se strinjate s tem? Če se, zakaj?

Večina anketirancev (54,5 odstotka) se z omenjeno trditvijo ni strinjala, medtem ko so tisti, ki so se strinjali, to utemeljevali predvsem s podobno ali celo enako "mentaliteto". S tem so anketiranci povezovali na eni strani negativne lastnosti, kot so: hladnost, zaprtost in sovraštvo do tujcev, na drugi pa pozitivne lastnosti, kot so: resen odnos do dela, disciplina in varčnost.

Nekateri so poudarili tudi, da se Slovenci sicer trudijo biti kot Nemci, a da sami Nemci ne ločijo med Slovenci in drugimi "Auslanderji".

Dve naslednji vprašanji sta bili zopet povezani, glasili sta se:
Kaj pomeni: biti “reva” (prevedite besedo v svoj materni jezik)?
Po čem naj bi bili Slovenci “reve”?

Iskali smo morebitne predsodke v ozadju z vprašanjem vsiljene negativne oznake “reva”. Razumevanje besede “reva” je bilo odvisno od starosti anketirancev. Tako so mladi to besedo razumeli kot oznako za strahopetneža (kukavica, prpa, strašljivac itd.), medtem ko so starejši anketiranci to besedo razumeli kot oznako za reveža (sirotinja, bjeda itd.).

Po čem pa naj bi bili Slovenci “reve”, se manjši del anketirancev (23 odstotkov) ni strinjal, da naj bi Slovenci to sploh bili, medtem ko so tisti, ki so se strinjali s tem, svoje strinjanje podkrepljevali z določenimi lastnostmi Slovencev (navedene so že pri skupini odgovorov na vprašanje V čem so Slovenci slabši od vas?). Tako so npr. Slovenci “reve” po svoji neiskrenosti, zaprtosti in podobno. Pogosti odgovori pa so bili tudi, da so Slovenci “reve” po: visoki stopnji samomorilnosti, alkoholizmu, strahu pred “južnjaki” in po ponižnosti do zahtev Evropske unije.

Veliko mladih “Neslovencev” je tudi menilo, da so Slovenci “reve” zato, ker naj bi se, tudi za ceno popolnega ponižanja, izogibali fizičnemu obračunavanju. Le-tega naj bi se lotili samo v primerih svoje številčne premoči, kar pa naj bi bilo povsem v skladu z oznako “reva”.

Vprašanje, ki je sledilo, ni imelo izrazitega namena iskanja predsodkov, ampak je pri njem šlo nekoliko bolj za prepoznavanje morebitne skupne “neslovenske” identitete. Vprašanje se je glasilo:

Kako komentirate uspeh slovenske nogometne reprezentance v kvalifikacijah za evropsko prvenstvo 2000?

Približno petina anketirancev (19,5 odstotka) omenjenega uspeha ni komentirala, predvsem zato, ker ne sledi športnim dogodkom. Velika večina anketirancev (80,5 odstotka) pa se je omenjenega uspeha veselila. Skoraj polovica le-teh (36,5 odstotka celote) je znala še poudariti, da je ta reprezentanca pravzaprav bolj “neslovenska” kot slovenska, in prav to dejstvo je bilo tisto, ki je precej pripomoglo k omenjenemu uspehu in posledičnemu veselju. Marsikateri anketiranec je še ponovil ustaljeno prepričanje o tem, da Slovenci niso za moštvene športe, ampak jim bolj ležijo posamične športne zvrsti.

Zadnji dve vprašanji sta bili povezani z glasbo. Glasili sta se:

Kaj menite o slovenski narodni glasbi?

Kaj menite o slovenski zabavni glasbi?

Oslovenski narodni glasbi menijo, da je to: “goveja” glasba, katastrofa, “podn”, “živi” dolgčas, itd. Dobrim trem petinam anketirancev (61,5 odstotka) omenjena

glasba ni všeč. Sedem anketirancev (3,5 odstotka) ni imelo izoblikovanega mnenja na to temo. Dobre tretjine anketirancev (35 odstotkov) pa slovenska narodna glasba ne moti in ji tudi radi prisluhnejo. Eden izmed anketirancev je celo izjavil, da je slovenska narodna glasba boljša od bosanske.

Kar zadeva slovensko zabavno glasbo, ji rada prisluhne približno polovica anketirancev (49,5 odstotka). Dvaindvajset anketirancev (11 odstotkov) ni imelo izoblikovanega mnenja na to temo. Dve petini anketirancev (39,5 odstotka) pa omenjeni glasbi nista bili naklonjeni. Slednji so slovenski zabavni glasbi očitali predvsem neinventivnost, ki se kaže v ponarejanju tujih uspešnic. Poleg tega so številni anketiranci poudarili tudi svojevrstno nespevnost slovenskega jezika.

Lahko rečem, da slovenska glasbena ustvarjalnost kot del slovenske kulture (tu mislim predvsem na slovensko narodno glasbo) "Neslovencev" ne navdušuje najbolj.

4.3. Opombe k rezultatom

Svojo izhodiščno hipotezo bi lahko glede na dobljene rezultate potrdil, saj je očitno, da imajo anketirani "Neslovenci" o Slovencih precej slabo mnenje in znotraj tega so vsebovani tudi številni predsodki.

Vendar pa je tukaj treba poudariti, da je zanesljivost dobljenih rezultatov negotova. Predvsem iz naslednjih razlogov:

1. Številni anketiranci so pri odgovarjanju na vprašanja izjavili, da so večino tega, kar govorijo o Slovencih, slišali od samih Slovencev in si tega niso izmislili. Tako je npr. že v sami slovenski družbi ustaljeno mnenje o Slovencih kot o narodu hlapcev in to so številni anketiranci preprosto ponovili, češ, če si oni sami tako pravijo, bo pa že držalo.

2. Precej anketirancev je reklo, da jim sama struktura vprašalnika na nek način vsiljuje predsodke (kritika, namenjena meni, ki sem v največji meri sestavil vprašalnik). Pri veliko anketirancih sem tudi dobil občutek, da so preprosto govorili tisto, kar sem jaz "hotel" slišati, in ne tistega, kar so dejansko mislili ali izkusili.

3. In ne nazadnje je tu še dejstvo, da anketa, ki sem jo izvedel in predstavil, ni bila opravljena na naključno izbranem vzorcu, zato je mogoče, da ima večina "Neslovencev" (ki v to anketo niso bili vključeni) precej drugačno mnenje o Slovencih. Zato dobljenih rezultatov nikakor ne bi kazalo nekritično posploševati.

5. SKLEP

Kljub naštetim pomanjkljivostim raziskave menim, da je bilo z opravljenim delom mogoče izoblikovati splošen vtis o predsodkih "Neslovencev" do Slovencev, dovolj močan za potrditev v uvodu navedene hipoteze.

Tej potrditvi v oporo lahko dodam že ugotovljeno dejstvo, da so predsodki

preprosto del vsake skupnosti in vsakega posameznika in kot taki po svoje neodvisni od zunanjih okoliščin. Tako je pomen moje raziskave poleg empirične potrditve omenjenega dejstva tudi v tem, da mi je uspelo izluščiti in predstaviti obravnavane predsodke. Le-ti so bili v določenih primerih že tako intenzivni, da se jih tudi najbolj zagnan in dodelan rasistični diskurz ne bi "sramoval".

Očitno je, da posameznikova izpostavljenost predsodkom ne odpravi njegove potrebe po ustvarjanju lastnih "drugih". Ali bolj konkretno, pričakovati od npr. v Sloveniji živečega Bošnjaka, da se zgolj zato, ker ga tu prepoznavajo kot "Čefurja", odreče lastnim "Čefurjem", ki so lahko Srbi, "Cigani", "Šiptarji" ali pa tudi Slovenci, je zelo optimistično početje.

Torej se lahko v očeh "Neslovencev" tudi Slovenci kažejo kot "drugi", čeprav moram pripomniti, da četudi sem tej opciji namenil ves svoj trud v pričujoči raziskavi, le-ta med "Neslovenci" ni tako zelo prisotna in intenzivna. Bolj problematični predsodki med "Neslovenci" so tisti medsebojni: predsodki med Srbi in Hrvati, Bošnjaki in Srbi, Hrvati in Bošnjaki, vsemi omenjenimi in Romi oziroma Albanci itd. Na nekakšni lestvici "osovraženih", če se lahko tako izrazim, razen pri nekaterih izjemah, Slovenci ne zasedajo najvišjih pozicij. Vsaj tak občutek sem dobil pri anketiranju, ki sem ga izvajal. A v določenih okoliščinah lahko za določene ljudi tudi beseda "Slovenec" igra vlogo žaljivke in označuje nekaj "nižjega".

Ko gre za predsodke, nedotakljivih očitno ni. S predsodki se le kreira grešnega kozla in po potrebi lahko to vlogo odigra kdorkoli. Predsodki se na prvi pogled vedno kažejo kot lažja pot; svojo pozitivno samopodobo je lažje zgraditi z zatekanjem v nerealni svet predsodkov, v katerem skozi poniževanje drugih sami v sebi zlahka prepoznamo nekaj večvrednega. V realnem svetu nam slednje veliko težje uspeva.

In če se povrnem na odnose med večino in manjšino. Ko gre za same predsodke, sta si ti dve skupnosti očitno lahko enaki. Zdi se, da se lahko prezirata enako intenzivno. Če pa preidemo od besed k dejanjem, se omenjena enakost "razblini kot milni mehurček". Ko gre za dejanja, večina povsem prevlada. Zato menim, da so predsodki manjšine do večine sicer vse obsodbe vredni, a vendar njihov potencial ni primerljiv s potencialom predsodkov večine do manjšine. Judje so lahko sovražili Nemce enako kot Nemci Jude, a vendar si je težko predstavljati, da bi Judje izvršili genocid nad Nemci, kot so ga slednji izvršili nad njimi.

Predsodki manjšine do večine lahko le dodatno utrdijo predsodke večine do manjšine, saj so več kot "dobrodošlo opravičilo" za nestrpni del večine. Tako lahko izpeljemo sklep, da predsodki manjšine do večine v končni posledici povzročijo škodo predvsem manjšini.

In kako se proti vsemu skupaj boriti? Da bi preprečili morebitne tragične scenarije na relaciji večina–manjšina, je treba veliko več kritičnega presojanja lastnih

prepričanj in mnenj v luči sprejemanja ali vsaj poskusa sprejemanja drugačnih. Ta kritična presoja pa bi se morala odvijati v glavah dovolj številne kritične mase, znotraj večine in manjšine. Le tako bi se lahko pravočasno preprečil resnejši pohod medsebojne nestrpnosti.

LITERATURA

Članki v revijah in zbornikih:

Kos, Borivoj (1998): "*Problematika državljanstva in nacionalna varnost in medetnični konflikti*". V: mag. Miran Mitar, Andrej Sotlar (ur.): Nacionalna varnost in medetnični konflikti v Republiki Sloveniji. Zbornik raziskovalnega projekta. Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana, str. 251–268.

Mitscherlich, Alexander (1975, 1999): "*K psihologiji predsodkov*". V: M.N. Ule (ur.): Predsodki in diskriminacije. Izbrane socialno-psihološke študije. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str. 13–23.

Repolusk, Peter (1998): "*Narodna sestava*". V: Jerneja Fridl, Drago Kladnik (ur.): Geografski atlas Slovenije. Država v prostoru in času. Državna založba Slovenije, Ljubljana, str. 155–156.

Velikonja, Mitja (2001): "*Dom in Svet*". Kultura in študije naroda. Prispevek za še neobjavljeni kulturološki učbenik. Ljubljana.

Ule Nastran, Mirjana (1999): "*Socialna psihologija predsodkov*". V: M.N. Ule (ur.): Predsodki in diskriminacije. Izbrane socialno-psihološke študije. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str. 299–342.

Samostojne publikacije:

Bajec, Anton (gl. ur.) (1994): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Baltič, Admir (2001): *Predsodki "Neslovencev" do Slovencev v Sloveniji*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Gazdić, Sašo (1998): *Kulturološki pristop k fenomenu nasilja*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Musek, Janek (1994): *Psihološki portret Slovencev*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

Spletne strani:

[http / www.sigov.si/zrs/slo/index.html](http://www.sigov.si/zrs/slo/index.html)